

La tercera guerra Carlina a Berga, l'afusellament de més de 60 republicans

Ramon Felipó

Berga i el carlisme

El segle XIX fou un segle de guerres i Berga fou escenari de dos dels fets més emblemàtics per violents: a la Primera guerra Carlina (1833-1840) la detenció i posterior assassinat del capità general carlí, el Comte d'Espanya, a la rectoria d'Avià el 26 d'octubre de 1839; i a la tercera Guerra (1872-76) l'afusellament de més de 60 soldats republicans dits també «voluntarios de la Libertad» i coneguts pels carlins amb el malnom de «cipayos» (A), a la carretera de Berga a Bagà el 27 de març de 1873; eren els defensors de la legalitat republicana, govern de Madrid d'aleshores.

Són molts els historiadors bascos o espanyols que neguen l'existència (1) de la segona guerra o dels Matiners (1847-49) i diuen que va ser només un moviment insurreccional. Fou una guerra bàsicament catalana; la quasi totalitat d'historiadors catalans sostenen la seva existència; recentment Canal (2) la nega, però en una publicació anterior mantenia la tesi de les tres guerres (3).

El carlisme al Berguedà és poc estudiat avui encara, llevat del treball inèdit d'Antoni Gol sobre la darrera carlinada *L'Última Conjuració*, Berga 1873 (4). Va participar en las tres guerres i en política, dos diputats a Madrid pel districte de Berga foren carlins: Lluís Maria Llauder (5 i 3) al 1891, fundador de *El Correo Español* a Madrid i propietari del *Correo Catalán* des de 1878 1902, fundà també *La Hormiga de Oro* (llibreria i editorial que encara existeix al Portal de l'Àngel de Barcelona). Un altre diputat carlí pel Berguedà va ser Mariano Bordas, elegit per la Solidaritat Catalana de 1906.

Els pretendents carlins al tron d'Espanya

El primer, Carles V (germà de Ferran VII), que inicià la dinastia amb la primera guerra. El seguí el seu fill Carles VI, (responsa-

Medalles de Berga commemoratives de 27 de març de 1873. ARXIU

Caps Carlins catalans a la tercera carlinada hi ha Savalls i Huguet. ARXIU

ble del desembarcament a Sant Carles de la Ràpita i de la guerra dels Matiners), Joan III, el seu fill Carles VII. Aquest fou el pretendent a la tercera carlinada (faré servir la grafia catalana per designar els pretendents carlins i la denominació de reis).

La tercera guerra va esclatar després que el setembre de 1868, amb la revolució de la «Gloriosa», fos expulsada d'Espanya Isabel II, reina de no massa bons records per a ningú, ja que era una calamitat en pràcticament tots els aspectes, que no va dubtar d'apropar-se al pretendent carlí quan vivia exiliada a París (6, 7, 8 i 9). A Espanya es va intentar, al novembre de 1870 i amb Amadeu de Savoia la instauració d'una nova dinastia que va fracassar, i finalment l'11 de febrer de 1873 es va proclamar la primera república.

«Donya Blanca» o Maria de les Nieves. ARXIU

Savalls. ARXIU

Huguet. ARXIU

Carles VII va iniciar la guerra a Euskal Herria (B) i Catalunya, amb el crit de «fora el rei estranger» dirigit contra Amadeu de Savoia, continuant-la contra la primera república i el seu cosí Alfons XII (fill d'Isabel II).

El 1873 fou nomenat capità general a Catalunya dels carlins el germà de Carles VII, Alfons Carles (10), casat amb Maria de las Nieves de Braganza (coneguda també com a «Donya» Blanca). En morir el 1931 el fill de Carles VII, Jaume III, va ser proclamat rei Alfons Carles. El seu «regnat» però, fou efímer, ja que moriria al començament de la darrera guerra civil (1936-39) sense deixar successió. En l'època de la ter-

cera carlinada era conegut amb el nom d'Alfons, però he preferit usar el nom d'Alfons Carles ja que és com va passar a la història en ser proclamat el 1931 rei de la dinastia carlina. Després, els pretendents carlins serien els Borbón-Parma (Xavier i Carlos-Hugo) (11), però això ja és una altra història. La esposa d'Alfons Carles, Maria de las Nieves, va escriure unes memòries (12) publicades en dos volums (un dels quals editat a Madrid el 1938 a la zona republicana i en plena guerra civil del 36-39 mentre el seu marit i rei carlí era un important instigador del cop d'estat militar contra la II República).

Existeix també un pamflet apòcrif i burleta publicat el 1875 atribuït a «Donya» Blanca (13), que explica una versió de la seva estada a Catalunya barrejant la realitat i la ficció. Una altra novel·la sobre la tercera carlinada a Berga és *Historia de un Fusilado, contado por el mismo* (14) i la dedicada a *La Heroína de Castellfort* (una dona que, fent-se passar per home, es va incorporar als carlins, fet cert (i que conté diverses referències berguedanes (15)).

A Catalunya, al si del bàndol carlí hi hagué una picabaralla entre Alfons Carles i Savalls (2, 8, 16, 17 i 18) per la direcció de la guerra i, de fet, pel propi comandament de les forces. L'assassinat dels republicans va ser utilitzat com un element més en la lluita personal entre Savalls i Alfons Carles; el general Savalls era recompensat a cada victòria per Carlos VII (C), que no feia cas de les queixes del seu germà Alfons Carles quan li deia que no li obeïa les ordres.

L'entorn berguedà i la III Guerra Carlina

Berga era aleshores una vila fortificada i clau del mig Pirineu. Havia estat capital de la Junta de Berga dels Carlins a la primera guerra i, per tant, era cobejada per a ser ocupada. No farem esment a la possibilitat que hi hagués hagut una traïció de dins de Berga per facilitar l'entrada als carlins. El posterior setge a què Berga fou sotmesa l'estiu de 1873 per l'exercit carlí provocà moltes calamitats a la població; les incursions militars, els assassinats i les venjances feren nombroses víctimes, i serien cremades i destruïdes moltes cases, com les del camí del Roser, pel Xic de les Barraquetes. Ramon

Maria de las Nieves. ARXIU

Pujol i Thomas, batlle de Berga, escriu el 7 de juny de 1877 a EL Bergadan, dedicat a festejar el títol de ciutat per Berga: «...Y al entrar en las recientes dolorosas circunstancias (fent referència a la tercera carlinada), que como nuestros convecinos deploramos por ser demasiado marcadas las huellas, nos abstenemos de dar detalle ninguno por ser súper abundante el consignarlo...». La destrucció va ser tan gran que, 44 anys després, el Pare Postius (19) a la seva guia de Queralt no s'atrevia encara a parlar de la darrera carlinada.

Octubre de 1874 en Rafael Penina (D) escrivia una carta al director de *La Correspondencia Española* referent a la situació de Berga: «... se situaron alrededor de Berga y empezaron con el mayor vigor contra esta plaza el asedio más formal y riguroso que darse pueda, concentrados en Olvan, Gironella, Caserres, Cercs pueblos a dos o tres horas de Berga, los carlistas al mando de Alfonso (Alfons Carles), Savalls, Auget, Tristany, Miret, Galceran... apenas si dejan a la Villa (Berga) un momento de descanso... la villa estuvo completamente incomunicada con el resto de España durante 28 días... hacia 15 días que faltaba completamente la carne, el vino, el aceite... pudiéndose alimentarse tanto la guarnición como el vecindario con patatas y pan de maíz... cada día nuevas peticiones de rendición, cada noche un asalto y siempre por doquier no se oía más que noticias a cual más alarmante sobre el estado de Barcelona y la situación del Ejército Republicano... los muchos carlistas que hay en la villa, corrían alborozados de una y otra parte se daban recíprocamente la enhorabuena del próximo triunfo de su causa, ... pienso olvidaban... que Berga albergaba un Batallón... que estaba dispuesto a perecer de hambre antes que capitular a derramar la última gota de sangre antes que ceder...».

El que en diuen els historiadors i la premsa

Dels «voluntarios de la Libertad» assassinats a la sortida de Berga, el Llibre Verd de l'Ajuntament de Berga (20) diu que eren «Targarones», com també Penina (21); Vilardaga, que eren anomenats popularment «Batallón de Targarona» (22). (Consta un Francisco Targarona com a coronel del Batallón Franco de Voluntarios de Cataluña de la Excm. Diputación Provincial de Barcelona (23) en un inventari de lliurament de material a Joan Martí, «el Xic de les Barraquetes». El Diari de Barcelona, al seu almanac de 1874, afirma que eren membres del Batallón de Voluntarios Francos de Catalunya; a la GEC (A) s'explica que els cipayos eren voluntaris de la llibertat de les

diputacions; només Vallverdú (24) diu que eren de les comarques de Tarragona.

El lloc del fet és entre Berga i Bagà –tots els historiadors hi estan d'acord–, a l'actual terme municipal de Cercs o Guardiola, o a l'antic terme municipal de Sant Julià de Cerdanyola; uns diuen al Pont de Raventí, altres al Pont de Guardiola o a sota la Consolació. Tampoc no hi ha acord sobre el nombre exacte d'assassinats. Uns parlen de 60, altres de 70 o 73, però el que és cert és que els berguedans republicans pogueren ser alliberats pels propis carlins de Berga. Això demostra que per sobre la idea política va prevaler la identitat d'una petita comunitat, cosa que també es pot observar en d'altres accions militars del segle XIX i fins del XX. La pertinença s'anteposa a una comunitat com Berga, en aquest supòsit, a la fidelitat carlina. (22)

La primera reacció que sorprèn és la del propi Alfons Carles, en carta de queixa contra Savalls al seu germà Carles VII sota l'epí-

Miret. ARXIU

graf de «Exposición y acusación contra el General Savalls» de 8 de gener de 1874 (16), on diu «Después de la toma de Berga, el 27 de Marzo de 1873, en que yo hice gracia de la vida a los prisioneros rendidos bajo esta garantía; al día siguiente, comprometiendo mi palabra de honor, Savalls hizo fusilar sobre el mismo camino de Bagà, durante la noche, y sin confesión, a 60 Voluntarios republicanos; habiendo llegado esto a mi conocimiento extrajudicialmente al siguiente día».

Amb aquest comentari denunciava el General Savalls per l'atrocitat comesa i lamenta els afusellaments amb dues argumentacions: primer que les seves ordres no es respectaven, (per tant, és un element més de la crisi en les relacions Alfonso Carlos i el General Savalls amb la problemàtica de la discussió de qui té el comandament efectiu i l'autoritat); segon, no ser ateses les necessitats espirituals dels afusellats. Les guerres Carlines, com totes les guerres civils espanyoles, eren brutals i sense pietat. Els arguments d'Alfons Carles podien ser normals a l'època entre militars, però avui dia no; serien més aviat vergonyants. No critica les execucions en cap moment de més de 60 homes pel sol fet de matar presoners, sinó que es queixa al seu germà i pretendent carlí que Savalls va posar en dubte la seva autoritat i els va matar sense sagraments (la fe era molt important pels carlins, el seu vell lema era Déu, Pàtria, Rei i després Furs).

La esposa d'Alfons Carles, Maria de la Nieves, a les seves memòries diu (12) «Cual no fue nuestra alegría cuando corriendo a nuestro encuentro, vino Miret (C) a anunciarnos que Berga era nuestra... acababa de capitular... entre las nueve y diez de la noche de 27 de Marzo de 1873... el único punto fortificado, el castillo, resistía desesperadamente... Miret adelantose... para animar a los defensores del cuartel a que capitulasen... y dándoles palabra de honor, de Alfonso, de que todos tendrían salva la vida, incluso los Cipayos...» després explica el seu pas per Berga, que acabava de rendir-se als carlins, i afirma que a Bagà es varen assabentar de «el acto infame y bárbaro llevado a cabo por Savalls, quien hizo fusilar traicionadamente, a su retaguardia, a sesenta Voluntarios de la Libertad, Cipayos, que se habían rendido confiando en la palabra de honor de Alfonso» i continua criticant Savalls pels assassinats i diu que el seu marit, consternat, va deixar en llibertat els altres presoners lliurant-los un duro a cadascun d'ells, encara que molts, diu Maria de la Nieves, es varen allistar amb els carlins.

Això és una altra de les argumentacions carlines contra els assassinats. El fet que molts d'aquests homes es podien fer carlins tampoc no es critica, ni l'assassinat com una mort injusta, sinó la possibilitat de tenir més homes per la guerra, cosa que també expliquen d'altres historiadors.

De Bolos (25) critica la carta d'Alfons Carles al seu germà Carles VII pels fets dels assassinats de Berga i afirma (26), en referir-se a l'ocupació de Berga «...Catorce horas mortales duró la lucha en que se distinguió por su arrojo Miret... hicimos mil prisioneros, apoderándonos de 1.800 fusiles y muchos pertrechos de guerra...».

Melchor Ferrer (8) diu «En este mismo día las fuerzas mandadas por Vila de Prat se apoderaron de Bagà...» i afirma que l'enrabiada d'Alfons Carles amb Savalls no va ser per una crisi d'autoritat sinó per la inhumanitat de l'acte d'afusellament. D'altres historiadors carlins simplement ignoren els fets, com Brea (27), que, en el seu llibre a favor de les victòries de Carles VII, explica com els diaris republicans es van fer ressò de l'entrada carlina a Berga «...No se comprende como habiendo más de treinta batallones del ejército y algunos cuerpos francos estén los facciosos apoderándose impunemente de poblaciones... la entrada de los carlistas en Berga es una vergüenza y un verdadero escándalo que no hallamos palabras para calificarles...», fa una lloa a l'ocupació de Berga; manifesta que fou Savalls qui organitzà l'atac de Martí Miret i Francesc Auget (C) i que Berga era defensada pel governador republicà Ramon Morales, però no fa referència a l'assassinat dels Voluntaris.

El carlí Peña (28) tampoc fa referència als assassinats i diu «... Alfonso Carlos y Savalls ... el 27 el asalto y ocupación de Berga... Y con la indisciplina que minaba el Ejército de la República, entregado a bárbaros excesos de toda índole y no sólo de insubordinación sino incluso de asesinato de sus jefes...» i això ho contraposa a la suposada joia que hi havia els pobles de Catalunya quan entraven l'Alfons Carles i Maria de la Nieves, de fet fa una anàlisi bàsicament contrària a la resta. Altres historiadors també carlins com Clemente (29) «...Alfonso Carlos conquista Igualada y Berga y gana las acciones de Casserres y Sanahuja...» O Pérez-Nievas (30) «... en Cataluña continuaba también el avance en forma de victorias a pesar de los enfrentamientos entre el propio Infante Alfonso Carlos y el guerrillero Savalls. El hermano del rey conquistó Igualada y Berga, ganando una importante batalla en Alpens contra más de 1.500 soldados» i no fan cap referència als afusellaments dels presoners per Savalls.

Segons Prunés (31) en el seu llibre «... El teniente Jacas, con varios oficiales más, fueron encargados por el Infante de hacer llegar a todos los prisioneros, soldados y Cipayos, así como oficiales, el ofrecimiento de que podían escoger entre integrarse en las filas carlistas o irse a sus casas. A los que decidieron alistarse, se les respetarían el grado los derechos adquiridos en el otro ejército. Fueron bastantes los que aceptaron. Dejando una guarnición en Berga, los carlistas ascendieron siguiendo el curso del Llobregat...» i continua explicant que després d'Alfons Carles aniria cap a Puigcerdà.

En Vilardaga (32), a la Historia de Berga diu «... Se los llevaron prisioneros, asesinando entre Cercs (Pont de Raventi) y Guardiola por

Alfons Carles i Maria de las Nieves amb els uniformes de la tercera carlinada a Catalunya. ARXIU

orden de Savalls a 67 hombres de la compañía de Targarona... produjo un movimiento de indignación en toda España y aún de todo el mundo civilizado, y fue la primera causa de que los carlistas no lograran jamás ganar la voluntad de los habitantes pacíficos» a Las Efemérides Bergadanas (22) afirma: «La compañía de Voluntarios bergadanes que también iba prisionera, no tuvo un igual fin desgraciado, porque a ello se opuso tenazmente y sable en mano, el bergadán D. Buenaventura Espelt (alias Pansa) que formaba en las partidas carlistas con empleo de Coronel de Caballería».

El comandat De la LLave (33) diu «le 27 de mars de 1873 la ville fut prise par les carlistes et la garnison réfugiée dans la caserne de San Francisco (E) finit per capituler, ce qui n'empêcha pas Savalls de faire fusiller 73 prisonniers à la sortie des gorges de la Consolation; le lendemain même de leur entrée, les carlistes battaient en retraite à l'approche des colonnes des brigadiers Martínez Campos et Cabrinety»

Noguera explica (21) «...Berga era defensada per 500 soldats regulars i quatre companyies de «Voluntarios de la Libertad»... comandats per Morales. R.J. Penina, un dels defensors de Berga en aquesta ocasió, parla de quatre classes de tropa: exèrcit nacional, voluntaris de Targarona, voluntaris de Berga i uns 25 paisans. ...Va ser en aquesta precipitada fugida que els homes del sanguinari i indisciplinat Savalls van matar prop de can Pandola, quatre Cipayos a cops de baioneta i ell mateix va fer matar a trets un grup de voluntaris prop del Pont de Rerventi; 83 morts segons Penina, 67 segons Vilardaga, entre

ells el berguedà Lluís Orriols...». En Gol (4) diu «... a les quatre de la matinada del divendres 28 de març... arriben a Pont de Rebutí, però després de poca estona... emprenen la marxa cap a Bagà... senten un nodrissim tiroteig, al qual concedeixen poc importància, ... a les poques hores d'arribada a Bagà els serà comunicada la consternadora notícia: Savalls ha afusellat sense contemplació seixanta Cipayos que s'havien entregat...». Pedrals (34) diu «... el 1873, es produí a prop del Pont de Guardiola l'assassinat de 67 presoners que els carlins havien fet a Berga; l'ordre la va donar el general Savalls».

A la guia de muntanya de C.A. Torres (35) s'explica «...més tard, el 26 de març següent, hi entraren les partides comandades per l'Infant Don Alfons, Savall i Miret. El sanguinari Savalls feu fusellar 68 voluntaris entre Cercs i Guardiola...».

Grabolosa (36) manifesta que Alfons Carles va fer alliberar la resta de presos republicans i que els assassinats foren 60. Vallverdú (24) explica que el capità general republicà Juan Contreras va suprimir en un ban titulat «Catalanes» tots el diaris carlins, obligava els batlles a remetre-li una llista nominal de tots el individus fugits, dissolia les juntes Carlines i manava obrir expedient a qualsevol veí que propagués rumors o ajudes als carlins. El decret acabava promettent concedir una pensió de sis rals diaris als familiar dels Voluntarios de la Libertad, i acaba dient «...El capità general intentava justificar aquesta duresa pel maltractament donat per Savalls als liberals de Berga, quan rendí la plaça i afusellà, segons el ban, 60 voluntaris tarragonins...» i afegia «el 31 de març unes instruccions del ministre de guerra tipificaven la classe de delictes comès pels carlins. S'ordenava als governadors militars de cada districte la formació de ràpids consells de guerra als acusats...» Manifesta Garrabou (37) «mentrestant, Savalls es trobava amb els prínceps i bon punt aquests, després d'entrar triomfalment a la ciutat, se'n retirarien, féu afusellar seixanta Cipayos amb tot i que alguns havien decidit de passar-se a les files Carlines... Alfonso Carlos, desolat, no sabia on girar-se; Savalls impàvid, es limità ordenar al batlle d'un poble veí que fes enterrar els cadàvers». Canal (2) no recull els assassinats però explica «...las tropas carlistas atacaron algunas poblaciones del norte y centro de Cataluña, saldándose los lances con victorias, como en Berga en marzo y en Igualada en julio – los asaltantes abandonarían estas poblaciones, al cabo de algunas horas –...»

Al periòdic La Hornaguera Bergadana de 8 de juny de 1873 llegim «De todo el mundo sabida es la catástrofe que cayó sobre esta desgraciada población los días 27 y 28 del fenecido

marzo cuando la entrada de las fuerzas carlistas al mando de Savalls... abiertas están aún las llagas de los heridos; fresca la memoria de los tristes recuerdos de las víctimas que exhalaban el último suspiro por estas calles y sus afueras, presente aun la infausta nueva que luego recibió el vecindario de los fusilamientos de los voluntarios francos (en el camino de Bagà,... vemos aún las ruinas de los edificios incendiados... multitud de familias reducidas a una suma miseria... huellas de proyectiles por todas direcciones y por fin el espanto, el horror y la desolación...)» (F).

L'Almanac del Diari de Barcelona de 1874 diu «... Al retirarse de Berga asesinaron, los carlistas, a la salida del estrecho de la Consolación a 73 prisioneros del «Batallón de Voluntarios Francos de Cataluña» y algunos individuos de la compañía movilizada en aquella zona». A La Campana de Gràcia, de 6 d'abril de 1873, sota el títol de «Sometent», llegim «...i al abandonar la població carregats de botí i més de 200 presoners... després de capitular i depositar les armes per obtenir la llibertat.... En el Pont de Raventí, seixanta fills del poble, queien vilment assassinats. Sobre sos cadàvers es tirarien una manada de corbs. La carretera quedà coberta en pocs moments de trossos de carn humana i sobre aquella horrosa catifa de cervells, de braços, de cames i de trossos d'uniformes feren posar-hi els demés presoners, perquè respecte a son provenir, concebessin una hermosa esperança...».

El Diari de Barcelona de 31 de març de 1873 deia «Los carlistas salieron con los prisioneros y el convoy en dirección a Serchs al saber que llegaba la Columna de Cabrinety que les picó la retaguardia. Al llegar al estrecho de la Consolación,... fueron inhumanamente fusilados en dos o tres pelotones los prisioneros pertenecientes a la compañía del Batallón Franco de Cataluña. La misma suerte iban a sufrir los individuos de la compañía de Voluntarios movilizada en Berga, cuando se interpuso dos cabecillas, padre e hijo, naturales de aquella villa (Berga) diciendo a Savalls que de ninguna manera permitirían que se llevase a efecto el fusilamiento de aquellos hombres y que antes morirían ellos. Esto salvó a todos aquellos infelices que fueron puestos en libertad con los demás individuos...». El 2 d'abril veiem a la portada del mateix diari el ban del general Juan Contreras que proclama: «Soldados, vuestros compañeros de armas, los voluntarios de la república, han sido vilmente fusilados por Savalls... En la esperanza de que de esta manera seréis más débiles en el combate y dejareis cobardemente abandonados a aquellos voluntarios defensores de la libertad. Rechazad las condescendencias que parece conceder ese asesino (Savalls) que pretende manchar vuestra honra con un estigma de

infamia...» i també publica el Diari de Barcelona un Ban que el 30 de maig de 1873 va dictar a Casserres el mateix Contreras contra la insurrecció carlina.

Conrad Roure en un dels seus articles publicats l'any 1926 a *El diluvio*, recollits en llibre per Josep Pic (Eumo, Vic 1994), diu «...al retirarse de dicha localidad (Berga), siguiendo aquella táctica inhumana peculiar, en el paso llamado la Consolación fusilaron a setenta y tres prisioneros que se llevaban de aquella villa. En la acción de Berga los carlistas tuvieron diez muertos y seis heridos, y los republicanos, además de los desventurados prisioneros asesinados, quince muertos y veinte heridos...».

Carles VII va donar l'ordre de fer una medalla commemorativa de Berga en recordança dels fets de l'ocupació de la ciutat, tot i que va ser efímera, ja que els carlins expoliaren tot el que pogueren, armes i municions principalment, destruïren el que no pogueren arrabassar, però no pogueren mantenir l'ocupació de Berga com en temps de la primera Guerra.

Carlos VII, el rei carlí d'aleshores. ARXIU

Els Fets segons el Llibre Verd de l'Ajuntament de Berga

El *Llibre Verd* (20), llibre de fets notables redactat per varis cronistes dels segles XVIII i XIX de Berga, es guarda a l'Arxiu Històric de la Ciutat «...Amaneció el dia 27 de marzo, día señalado por los carlistas, para hacer entrada en esta Villa,... hubo alguna resistencia (especialmente por los voluntarios Targaronas. Miret era el encargado de dar el asalto con unos 50 carlistas, facilitando su entrada el haberse incendiado la casa de Galard y Juan Subirana junto a la Puerta de Sallagossa (actual Plaça

de les Fonts). Saltaron estas las barricadas y retenes, mientras todas las fuerzas de Berga se concentraron en el cuartel de San Francisco (E) en algunos pasos retenes cubiertos de Targaronas a quienes se les intimó la rendición bajo la palabra (Este fuerte donde se había refugiado el comandante con la guarnición y muchas familias. Capituló el mismo día la libertad de los acuartelados por el comandante militar D. Martín Miret, que fueron realmente libres, menos un pelotón de voluntarios Targaronas que fueron vilmente asesinados dándoles muerte cruel.

D. Alfonso, hermano de D. Carlos y Dña. Blanca acompañados de Savalls entraron en Berga a la una de la noche de paso para Serchs (ara Cercs) y Guardiola. Al día siguiente se dio cuenta del fusilamiento de 68 voluntarios Targaronas en las inmediaciones de Guardiola por orden de Savalls, pudiéndose salvar solamente la ronda de Berga que debían sufrir la misma suerte pero pudo alcanzarles el perdón.

A las nueve o diez de la mañana el Brigadier Cabrinety... con 1.000 hombres desalojó a los carlistas de Berga y los empujó hacia las montañas. Casi coincidió con la llegada del Capitán General D. Juan Contreras... No pasó mucho tiempo que estando sin jefe el regimiento deliberadamente llegó su Coronel D. José Pavia... Mas tarde pudo conseguirse una rebaja de la multa del General Contreras... Así las cosas... fueron destinados por el Gobierno Militar de Barcelona 1.200 plazas de voluntarios mandados por el Coronel Jefe D. Juan Martí (alias) Xic de les Barraquetes, cuyos actos de barbarie, de rapiña e insubordinación acompañados de exigencias y brutalidades acababan de precipitar nuestra pobre Villa, siempre recordaremos con horror los nombres de Aviñó, Roldán y algún otro de sus jefes de triste memoria que hería cada día el sosiego de esta Villa y su comarca. ... En el mes de octubre de este año volvieron a abrirse las escuelas públicas aunque sin los maestros emigrados... Los sacerdotes de esta Villa casi habían todos desaparecido... y al volver aparecieron disfrazados por algún tiempo. El cura párroco todavía no había vuelto y vivía en el seminario de Solsona. ... A las consecuencias del 27 de Marzo deben añadirse la tentativa de entrada de los carlistas que se realizó en la jornada de San Jaime, que fue sostenida por nuestro bravo Coronel D. José de Pavia, quien, estando decaído por su terrible enfermedad que le aquejaba, daba sus providencias militares a caballo acudiendo a todos los puntos y contestando a los partes de rendición de D. Alfonso y Miret. ... Llegó por otra jornada terrible... la del 10 de Agosto... en cuyo día fue incendiada la barriada (camí del Roser) por el Xic de les Barraquetes a consecuencia de una brusca

salida por la puerta de Lladó creyendo que iban a desalojar a los carlistas de aquel barrio... pegaron fuego a las casas saqueando lo que pudieron y escapándose los carlistas escondidos.

Poco tiempo después se había recogido en esta Villa un forastero necesitado procedente de Vich conocido por Bach quien, disfrazado de peregrino, aparentaba tomar cartas por los carlistas. Pero en la cárcel con él, otros dos individuos el Cura del Regimiento de Extremadura y D. Ramón Escobet, en quienes se había sospechado complicidad de traición de la entrada del 27 de marzo estaban encarcelados y escondidos. Una idea salvaje de los barraquetas tentó y provocó una venganza y represalia del fusilamiento de los Targaronas, y meditando allí en sus adentros y sin comunicar el plan a nadie unos cuantos forzaron la cárcel y obligaron al alcaide a que les entregase al preso Bach y los otros dos. Sólo pudo ser habido el primero, que fue conducido y fusilado bárbaramente frente la puerta del cementerio. Lance horrible y altamente criminal que fue corregido inmediatamente pero no castigado como se merecía.

En efecto: Sabedora del hecho la robusta guarnición de ésta, que por fortuna se encontraba aumentada con un Batallón volante en esta villa. Al toque de llamada y tropa acudieron enseguida todas las fuerzas a la Plaza del Vall, en donde fueron desarmados todos los barraquetas más conflictivos y puestos al Cuartel instruyéndoseles sumario de hecho».

Les penalitats de Berga no acabarien aquí, tornarien els carlins a intentar ocupar la ciutat, aquest cop sense èxit i Berga seria sotmesa a un terrible setge.

Savalls es retractaria un any després de manant perdó a Alfons Carles, en una carta datada a Sodupe el 20 de febrer de 1874 «... me recibió el Rey y me castigó como padre... ahora sólo deseo..., como católico y buen cristiano, se digne a perdonarais faltas y corra un velo a las ofensas que le haya inferido... humillado a los pies... pide perdón y besa Vuestra Augusta mano...» (37)

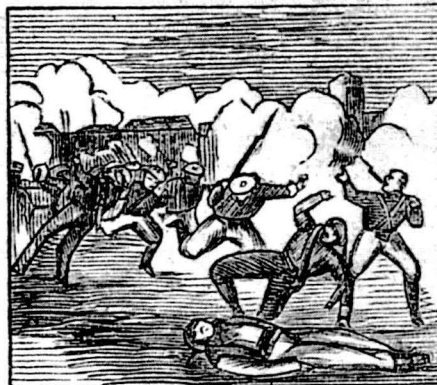
Conclusió

Els historiadors carlins tendeixen a no fer cap esment dels assassinats dels voluntaris republicans, però, curiosament, els que en són més crítics, per diferents raons, són els aleshores «Infants Carlins» Alfons Carles i Maria de las Nieves.

A la darrera guerra, els carlins no dominaren Berga, con en les anteriors, potser per les atrocitats comeses, com el fet aquí relatat, però potser perquè ja Berga començava a ser una societat en transformació industrial. Berga tindria després diputats carlins, però les coses canviaven i a la tercera guerra la capital carlina a Catalunya no és Berga

**27 Con una conducta franca
Con Savalls van en campanya
Don Alfonso y doña Blanca.**

**33 Los bravos de Puigcerda
Causan en sus sitiadores
Espantosa mortaldad.**

**28 Con júbilo su igual
El pueblo barcelonés
Proclama la federal.**

**34 La tropa al carlismo arranca
Una vistosa bandera
Y el manto de doña Blanca.**

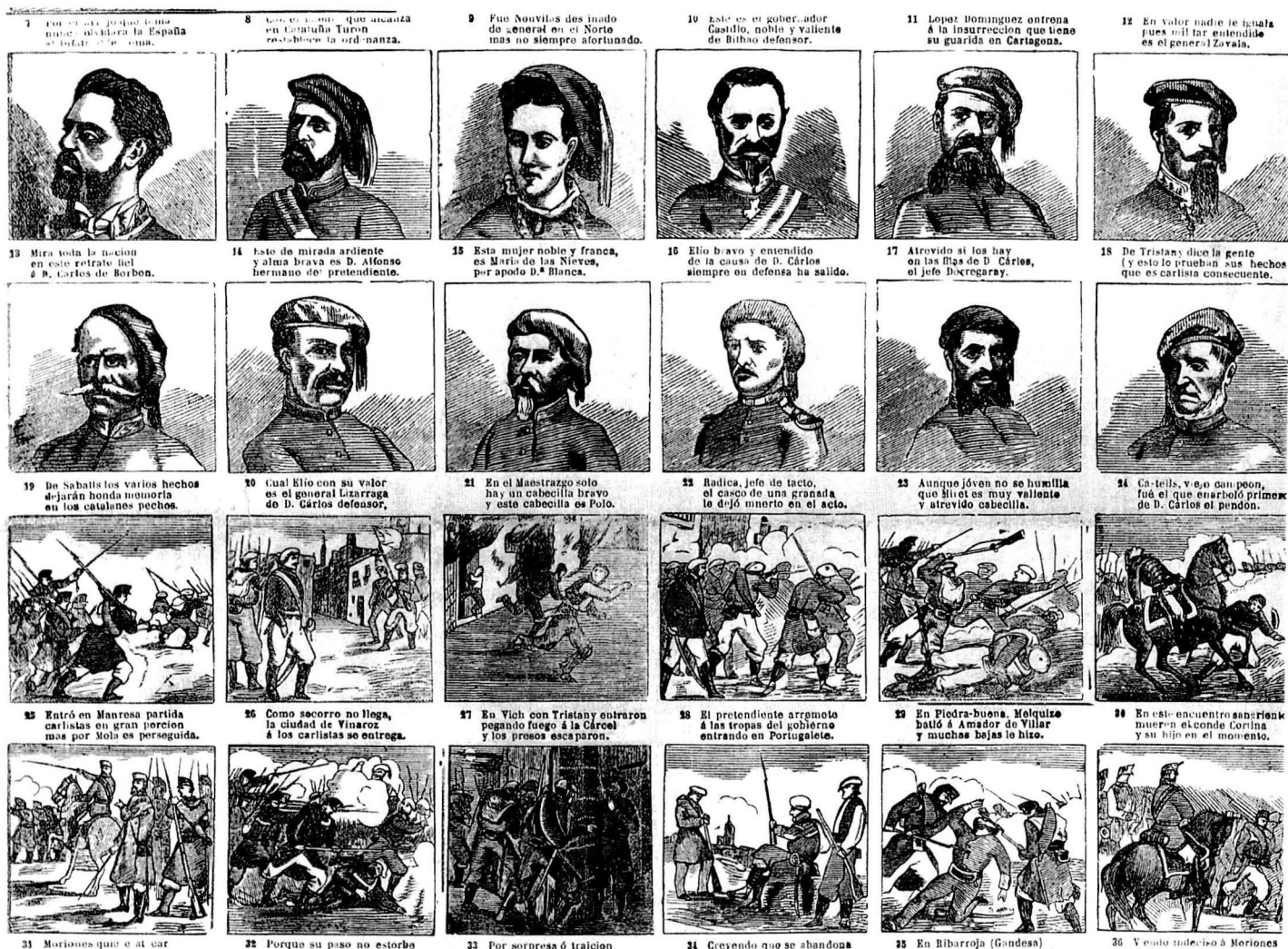
Part d'un Auca amb dibuixos de Donya Blanca i Alfons Carles. ARXIU

com a la primera guerra sinó Olot. La multa imposada per la seva ocupació (4), i el mal record del setge i de les partides Carlins, no es pot dir que fessin a Berga lliberal o republicana sinó que, simplement, ja no volia ser carlina pel desordre que això significava, alhora que comportava enormes patiments econòmics, fam i calamitats. Cal dir com a fet simptomàtic d'identitat berguedana, que la companyia de Voluntaris berguedans presonera fos alliberada per Buenaventura Espelt (22). Ara bé, sempre queda algú irreductible i el 1900 encara en Josep Grandia, el Nai de Vallcebre, (8, 31 i 38) es volia aixecar com ho feren a Badalona per Carles VII fent el darrer aixecament carlí, tot i estar desautoritzat per Carles VII.

Les reaccions a aquesta atrocitat son recollides per nombrosos autors, però a Berga no hi ha cap monument que ho recordi, al contrari de Llaers al Ripollès (25, 26, 39 i 43) on fa dècades que hi ha un monument als afusellats del 17 de juliol de 1874 pels carlins, tot i no tenir aquest fet la transcendència del de Berga, per la quantitat i per la difusió, malgrat que una mort sempre és una mort.

Notes

- (A) «Cipayos» és mot despectiu, significava soldat de la Índia que lluita contra el seu propi poble, (actualment encara es fa servir com un insult a Euskal Herria, per designar als membres de la policia basca) Alcover Moll, Fabra, Coromines o el Diccionari de l'Institut utilitzen aquesta paraula amb el mateix sentit de la GEC.
- (B) aquí per Euskal Herria s'ha d'entendre les tres províncies basques del Sud i Nabarra.
- (C) Carles VII, (40) concedí a Martí Miret el títol de Vescomte de Castellfullit (1874), i a Francesc Auguet i Serra el de Marques de Montevieudo (1875).
- * Martí Miret, (17) havia estat seminarista (18) cap de la primera Brigada (dita de Barcelona) amb set batallons (25) Brigadier Carli, s'exilià a França i el general liberal Martínez Campos li reconegué la graduació i passar a lluitar a Cuba moria Barcelona 1895 (41)
- * Francesc Auguet Serra, participà a la primera i segona guerra Carlins, tornà de l'exili per treballar d'espardenyer per no acollir-se a cap indult liberal, a la tercera guerra fou ascendit a Brigadier, cap de la segona brigada (dita de Girona) amb 4 batallons (25), en acabar la tercera guerra tornar a fer l'ofici d'espardenyer (8).
- * Francesc Savalls i Massot, se li concedí els títols de Baró de Vidrà (1872) i Marques d'Alpens 1873 (37 i 42).
- (D) Aquesta carta li he d'agrair a Josep Noguera que me l'ha facilitada. Per conèixer la vida i obre d'aquest polític i periodista es pot consultar l'article del mateix Noguera a l'Erol 18, Berga, 1986.
- (E) L'actual convent de Sant Francesc.
- (F) segons transcripció de Gol (4)

Una altra Auca amb personatges carlins com Miret, Alfons Carles, Maria de las Nieves, Savalls... ARXIU

Notes Bibliogràfiques

- GARMENDIA, V., *La segunda Guerra Carlista (1872 - 1876)*, Siglo veintiuno de España editores, SA, Madrid, 1976.
- CANAL, J., *El Carlismo*, Alianza Editorial, Madrid, 2000.
- CANAL, J., *El Carlisme català dins l'Espanya de la Restauració*, Eumo Editorial, Vic, 1998.
- GOL, A., *L'Última Conjuració*, Berga 1873, Treball inèdit, es pot consultar a la Biblioteca de Berga, guardonat amb el premi de Pinos i Mataplana de l'Àmbit de Recerques del Berguedà, el 1987.
- SAURA, V., *Carlins, Capellans, Cotoners i Convergents*, Història del Correo Catalán 1876-1985, Vaixells de paper, Barcelona, 1998.
- BURGO, J., *Carlos VII y su tiempo*, Gobierno de Navarra, Pamplona, 1994.
- CONDE DE RODRÍZCO, *Carlos VII*, Espasa-Calpe, Madrid 1929.
- FERRER, M., *Historia del Tradicionalismo Español*, Editorial Católica, Sevilla, 1941-1979, 30 toms a 33 volums.
- CONDE DE MELGAR, *Veinte años con Don Carlos*, Espasa-Calpe, Madrid, 1940.
- ROMERO RAIZABAL, I., *Boinas Rojas en Austria*, San Sebastián Editorial Española IMP Aldecoa, Burgos, 1938.
- LAVARDIN, J., *El último pretendiente*, Ruedo Ibérico, París, 1976.
- BRAGANZA, N., *Mis Memorias*, Espasa-Calpe, Madrid, 1934-39.
- J.T.R., *Memorias de Doña Blanca*, Imprenta de la Renacimiento, Barcelona, 1875.
- BOTELLA CARBONELL, J., *Historia de un Fusilado*, contado por el mismo, Libreria de Juan Oliveres, editor impresor, Barcelona, 1877.
- DE PINARES, J., *La Heroína de Castellfort*, imp. de Bertran y Altes, Barcelona, 1888.
- FERRER, M., *Documentos de Don Alfonso Carlos*, Editorial Tradicionalista S.A., Madrid, 1950.
- PIA, J., *Un señor de Barcelona*, Destino, 1945.
- OYARZUM, R., *Historia del Carlismo*, Editora Nacional, Ediciones FE, 1939.
- POSTIUS, J., *Guía de Berga y de su comarca y del Santuario de Queralt*, Editorial del Corazón de María, Imprenta Ibérica, Madrid, 1916.
- Libre Verd de l'Ajuntament de Berga*, Còpia manuscrita dipositada a l'Arxiu de Berga, (referència 1.1.4.1.; original llibre 13, sense paginar ni foliar).
- NOGUERA, J., *Notes per a una Història de Música a Berga*, Interval 53, Berga, 1985.
- VILARDAGAY CASELLAS, J., *Efemèrides Bergadanas*, Imprenta San José, Manresa, 1919.
- CIOPAS BATLLI, I., «Els germans Martí el noi i el Xic de la Barraqueta, guerrillers del Baix Llobregat», a *Guerrillers al Baix Llobregat*, per varis autors, Biblioteca Abat Oliva P.A.M. 1986.
- VALVERDU I MARTÍ, R., *El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya 1872 - 1876*, Biblioteca Abat Òliba, P.A.M., 1997.
- DE BOLOS Y SADIERRA, J., *La Guerra Civil en Cataluña (1872 y 1876)*, Rafael Casulleras, Barcelona, 1928.
- DE BOLOS Y SADIERRA, J., *El carlismo en Cataluña, 1869-70-71*, Rafael Casulleras, Barcelona, 1930.
- DE BREA, R., *Las victorias de Carlos VII*, Sanchis, Torrents y Sanchis, València, 1914.
- PENA, J.J., *Guerras Carlistas*, Editorial Española, SA. San Sebastián, 1940.
- CIEMENTE, J.C., *Las Guerras carlistas*, Biblioteca de la Historia de España, SARPE, Madrid, 1986.
- PÉREZ-NEUVAS BORDERAS, F., *Contra Viento y Marea*, Fundación Amigos de la Historia del carlismo, Navarra, 1999.
- PRUNES, F., *Pablo Jacas Dalmau. Biografía de un carlista 1851-1927*, Edicions Congrés, Barcelona, 1999.
- VILARDAGAY CASELLAS, J., *Historia de Berga*, Luis Taso, Barcelona 1890.
- DE LA LLAVE Y GARCIA, J., *La guerre de Montagnes, pendant la dernière insurrection carliste en Catalogne 1872 - 1875*, Berger-Levrault et Cie., Libraries editeurs, Paris, 1881.
- PEDRAIS, X., *Sant Julià de Cerdanyola, capítols aproximació al Passat*, Ajuntament de Sant Julià de Cerdanyola, 1998.
- TORRES, C.A., *Pinneu Català, Volum Berguedà i Valls Altes del Llobregat, l'Avenç*, Barcelona, 1905.
- GRABOLOSA, R., *Carlins i liberals*, Aedos, Barcelona, 1972.
- GARRABOU, J., *Francesc Savalls*, Labor, Barcelona 1992.
- OLLERÍ VILA, J., *Guerrillers Absolutistes i Carlins Jep dels Estanys i Josep Grandia «El Nai»*, l'Erol 56, Berga, 1997.
- TERMES, J., i P. VILAR, ed., *Història de Catalunya*, Volum VI, Edicions 62, Barcelona, 1987.
- DE CARDENAS Y VICENT, V., *Titulos del reino concedidos por los monarcas carlistas*, Hidalguía, Madrid, 1956.
- BURGO, J., *Bibliografía del Siglo XIX*, Pamplona, 1978.
- ROMA, J., *Album Histórico del Carlismo, Centenario del Tradicionalismo Español, (1833- 1933-1935)*, Barcelona, 1935.
- COROMINAS, P., *Revisió de Valors del segle XIX*, libreria Catalònia, Barcelona 1930.

Ramon Felipó Oriol

Llicenciat en dret, especialista en bibliografia del Berguedà